

УДК 378

Алла ТИМЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: alla.timoti@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті обґрунтовано науково-практичні підходи до організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи у вищому навчальному закладі на основі практичного досвіду підготовки майбутніх вчителів початкової освіти у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського. Спираючись на досвід, виокремлено чотири провідних підходи до організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи: особистісно-орієнтований, компетентнісний, інтегративний, змістово-діяльнісний.

Ключові слова: проектна діяльність, підготовка майбутніх учителів, особистісно-орієнтований підхід, компетентнісний підхід, інтегративний підхід, змістово-діяльнісний підхід.

Модернізація початкової освіти диктує нові вимоги до покоління педагогів, які володіють сучасними інноваційними технологіями навчання, технічними і програмними засобами, орієнтуються в інформаційному просторі. Велике завдання в цьому покладається на університети, які є системоутворюючим центром формування висококваліфікованого спеціаліста, яке відбувається під впливом багатьох чинників: конкретних історичних умов, соціального оточення, що безпосередньо позначаються на становленні його духовних та професійних цінностей, життєвої позиції.

Інноваційна діяльність у навчанні студентів вищих навчальних закладів має різні форми й потребує принципово нових механізмів взаємодії теорії і практики. Однією із ефективних у сучасному інноваційному освітньому середовищі є проектна діяльність, яка сприяє реалізації певних педагогічних завдань, що стоять перед викладачами: інтенсифікації освітнього процесу, підвищенню його ефективності та якості результатів навчання студентів; системній інтеграції предметних завдань, розвитку умінь експериментально-дослідницької діяльності студентів; побудові відкритої системи освіти, яка забезпечує кожному учасникові (викладачу, студенту) власну траєкторію самоосвіти; формуванню інформаційної культури як студентів так і викладачів; уміння працювати з сучасною цифровою технікою, володіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Для реалізації цих завдань, та у пошуках методів і засобів удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкової освіти, коле-

ктив кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського активізує особливу увагу на вивченні загальнопедагогічних дисциплін та методик викладання предметів, що вивчаються у початковій школі. Підготовка майбутніх вчителів початкової освіти відбувається у тісній взаємодії викладачів і студентів, які спільно приймають активну участь у наукових дослідженнях, систематично відслідковують педагогічні новинки, відбувається стимулювання розвитку кожного студента, виявлення його здібностей шляхом залучення до творчої та наукової проектної діяльності.

Теоретична підготовленість передуює практичній і передбачає набуття суб'єктивно значущих знань для педагога, що створює не тільки образ проектного виховного результату, але концептуальну модель системи засобів або технологій досягнення поставленої мети.

Результати нашого дослідження засвідчують, що проблема реалізації методу проектів в освітньому процесі не є принципово новою. Цей феномен перебував у центрі уваги дослідників різних періодів. У методологічних розробках засновників методу проектів (Дж. Дьюї, В. Х. Кілпатрик, Е. Коллінгс), у працях українських і зарубіжних дослідників (Г. Ващенко, І. Єрмаков, Є. Кагаров, В. Коваленко, Л. Левін, Ю. Олькерс, Є. Перовський, О. Пошетун, О. Сухомлинська, І. Челюсткін, Є. Янжул) розкрито передумови становлення методу проектів як способу організації навчання, а також відтворено процес його використання у практиці вітчизняної школи в 20–30-х роках ХХ ст.

Починаючи з 90-х років ХХ ст., метод проектів повернувся в освітянську практику і став предметом наукових педагогічних досліджень. Він розглядався із загальнопедагогічних позицій (В. Гузев, Н. Кисельова, І. Колесникова, М. Морозова, О. Новиков) і методичних особливостей застосування (О. Волжина, Л. Масол, Н. Матяш, Є. Полат, Г. Сазоненко, В. Симоненко).

Технологію реалізації методу проектів у шкільній освіті як форми інноваційної діяльності відображено в наукових працях В. Беспалька, В. Бондаря, Л. Ващенко, Ю. Громика, Л. Даниленко, О. Коберника, Н. Масюкової, Б. Пальчевського, Г. Щедровицького, С. Ящука та інших.

Ці роботи свідчать про те, що науково-педагогічна думка про проектні технології поступово розвивається разом із розвитком освіти.

Мета – обґрунтування науково-практичних підходів організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи у вищому навчальному закладі (на основі практичного досвіду підготовки майбутніх вчителів початкової освіти у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського).

Аналіз історико-педагогічної літератури показав, що проектна діяльність у педагогіці розглядається в двох аспектах: як процес розробки педагогами теоретичних моделей – освітніх програм і методик їх реалізації, цілей і конструктивних схем досягнення (О. Анісімов, В. Беспалько, Л. Ващенко, Ю. Громика, Л. Даниленко, Д. Левітес та ін.); як форма реалізації методу проектів, особливий вид навчальної діяльності учнів, який має якісно відмінні особливості щодо мотивації, мети й результату (Є. Землянська, О. Коберник, Н. Матяш, В. Симоненко, С. Яшук та ін.).

Німецький педагог А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки («Lernen mit Kopf, Herz und Hand»), тобто осмислення самостійно добутої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінцевому продукті.

Теоретичний аналіз й різнобічне вивчення стану проблеми дозволили виявити значний освітній і розвивальний потенціал проектної діяльності. Він полягає у формуванні проектних умінь (початкових логічних, специфічних, загальнодіяльнісних); впливі на розвиток спрямованості особистості, особливо на сферу інтересів, що забезпечується сприятливими умовами для осмислення майбутніми учителями початкової освіти мотивів, цілей, прийомів навчання; розширення і поглиблення соціального досвіду.

Практична підготовленість педагога означає сформованість у нього готовності діяти в конкре-

тній педагогічній ситуації, застосовуючи відповідні обставинам засоби, методи, прийоми проектної діяльності. Проектна передбачає наявність проблеми, що вимагає інтегрованих знань і дослідницького пошуку її розв'язання [5]. Це є одним із завдань особистісно орієнтованого навчання студентів вищих навчальних закладів. Так, на етапах організації і планування проекту ефективними є ідеальні об'єкти: образні уявлення, знакові моделі, розумові експерименти. Процедура пошуку інформації та збору матеріалу на етапі реалізації проекту супроводжується використанням водночас з ідеальними інформаційних (паперові, електронні, оптичні тощо), механічних (прилади, інструменти) та природних (натуральні об'єкти, препарати, колекції тощо) засобів.

У зв'язку зі сказаним вище, здійснюючи професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів початкової освіти у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського, викладацький колектив кафедри початкової освіти впроваджуючи проектну діяльність ґрунтується на свідомому прагненні до цієї діяльності, реалізація якої результативна тільки у тісній співпраці із студентами. Це стає можливим завдяки тому, що студенти самі роблять свій вибір і виявляють ініціативу. За такого підходу хороший проект повинен: мати практичну цінність; передбачати проведення студентами самостійних досліджень; бути однаковою мірою не передбачуваним як у процесі роботи над ним, так під час її завершення; бути гнучким щодо напрямку роботи і швидкості її виконання; передбачати можливість розв'язання актуальних проблем.

Обґрунтування науково-практичних підходів організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи у вищому навчальному закладі здійснено на основі практичного досвіду підготовки майбутніх вчителів початкової освіти у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського. Спираючись на досвід, можна виокремити чотири провідних підходи до організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової освіти: особистісно-орієнтований, компетентнісний, інтегративний, змістово-діяльнісний.

Особистісно орієнтований підхід у підготовці майбутніх спеціалістів до проектної діяльності розглядає в комплексі особистісну позицію майбутнього вчителя, тобто особистість як професіонала, учителя нового типу, здатного готувати сучасних учнів до життєдіяльності в майбутньому суспільстві.

На основі особистісно орієнтованого підходу ми виокремили професійно значущі та особистісні якості учителя початкової освіти, які формуються

у процесі оволодіння знаннями, уміннями та навичками.

Компетентнісний підхід у підготовці фахівців передбачає не просту трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування у майбутніх випускників професійної компетентності.

Компетентність – це певна база знань особистості, яка дає змогу їй оцінювати, висловлювати переконливу, авторитетну думку. Тому, компетентісний підхід полягає в акцентуванні на накопиченні нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в студентів здатності практично діяти, застосовуванні індивідуальної техніки та досвіду успішних дій у ситуаціях професійної діяльності й соціальної практики [1].

Положення компетентісного підходу використані нами при обґрунтуванні знань, умінь та навичок учителя початкової освіти, визначенні критеріїв готовності до організації проектної діяльності, виокремленні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової освіти.

У межах професійно-педагогічної підготовки студентів використовуємо також *інтегративний підхід*, що передбачає комплексне бачення професійної діяльності учителя та охоплює процес набуття ним знань, умінь і навичок різних видів діяльності з молодшими школярами з урахуванням принципу цілісності, що має інтегративний характер і обґрунтовує готовність педагога до професійної діяльності.

Упровадження інтегративного підходу в підготовку майбутніх учителів початкової освіти, на наше переконання, сприяє підвищенню її якості. Вважаємо, що використання інтегративного підходу дає змогу застосувати ідеї інтеграції у змісті підготовки майбутніх учителів початкової освіти до проектної діяльності.

Використання *змістово-діяльнісного підходу* в організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи зумовлює сформованість у них готовності до означеної педагогічної діяльності, сприяє розвитку пізнавальної активності, професійного мислення, удосконаленню складових педагогічної майстерності.

Діяльнісна позиція майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки включає кілька характеристик:

- стійку навчальну мотивацію студента, який усвідомлює необхідність отримання професійних знань;
- достатній рівень оволодіння певними діями (предметно-практичними й інтелектуальними) з метою досягти найкращого результату у вирішенні навчально-професійних завдань;

- здатність до самоконтролю й самооцінки результативності своєї професійної підготовки як діяльності [2].

На нашу думку, виокремлені підходи визначальні, взаємозалежні та мають рівноцінний вплив на весь процес підготовки майбутніх учителів початкової освіти.

У контексті нашого дослідження, уважаємо, що серед *принципів* організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової освіти необхідно виділити загальнопедагогічні (характеризують зміст і організацію підготовки загалом) та специфічні (характеризують зміст і організацію означеної підготовки).

Змістово-діяльнісний підхід організації проектної діяльності ґрунтується на взаємодії викладача і студента й охоплює функції вчителя, зміст підготовки, способи підготовки майбутніх учителів початкової освіти: форми, методи, засоби. Визначаємо основні функції вчителя початкової освіти щодо означеної діяльності, а саме: комунікативну, організаційно-управлінську, діагностичну, контрольну, рефлексивну, освітню, розвивальну, виховну, інформаційну, планувальну, координаційну, самовдосконалення тощо.

Так, *комунікативна функція* виявляється у стійкій потребі здійснення систематичної різноманітної комунікації (навчальні, виховні, розвивальні, творчі заняття), двосторонньому емоційному задоволенні та прагненні до набуття і вдосконалення комунікативних умінь і навичок.

Конструктивна функція, яка спрямована на прогнозування процесу проектної діяльності, включає три основні види проектувальної діяльності: конструктивно-змістова діяльність полягає у відборі змісту навчального матеріалу та його конструюванні; конструктивно-операційна діяльність, її суть – у плануванні структури дій викладача та студентів; конструктивно-матеріальна діяльність – полягає у проектуванні навчально-матеріальної бази для навчання студентів.

Організаційно-управлінська функція, пов'язана зі створенням умов для успішної організації проектної діяльності за допомогою відповідного облаштування приміщення технічними засобами проектування, надання необхідного інформаційного забезпечення та розробки методичного інструментарію управління тощо.

Інформативна функція має за мету ознайомлення з новою і додатковою інформацією; накопичення інформації, що забезпечує проектну діяльність та її ефективну реалізацію [4].

Прогностична функція полягає в умінні викладача визначати конкретні цілі, зміст, методи та засоби проектної діяльності, передбачати

результати діяльності на основі знання індивідуальних особливостей і характеристик студентів, злагоженості та згуртованості колективу.

Діагностична функція спрямована на отримання інформації про стан, інтереси, цілі, можливості студентів (психічні процеси: мислення, відчуття, уяву, сприймання, пам'ять, особливості емоційної сфери, здібності). Діагностика можлива не тільки за умови спостережливості педагога, але і за наявності умінь «вимірювати» розвиток студента, правильно діагностувати педагогічні явища та психічні процеси, які впливають на формування їх проектної діяльності.

Освітня функція підготовки виражена в її спрямованості на те, щоб студенти оволоділи фундаментальними знаннями теоретичних основ проектної діяльності, а також щоб формувати у майбутнього вчителя початкової освіти відповідні умінь і навички.

Виховна функція підготовки студентів відображає її позитивний вплив на формування професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя, ціннісно-нормативної системи, мотивів навчальної та майбутньої професійної діяльності. У процесі вивчення теоретичних знань і оволодінні відповідних умінь у студентів формується цілісне ставлення, інтерес до здійснюваної проектної діяльності. Підготовка студентів до цього виду педа-

гогічної діяльності стимулює самовиховання і самоосвіту особистості студента, прискорює процес його професійного становлення [3].

Розвивальна функція підготовки полягає в тому, що студенти оволодівають системою знань і умінь, а це органічно пов'язане з розвитком професійного мислення, мовлення, педагогічних здібностей, дає змогу майбутньому фахівцю здійснювати творчий підхід до здійснення проектної діяльності.

Рефлексивна передбачає осмислення студентами досвіду проектування в умовах реального педагогічного процесу, закріплення та розширення механізмів підтримувальної поведінки в структурі особистості майбутніх учителів початкової освіти.

Як бачимо, проектна діяльність майбутнього учителя початкової освіти поліфункціональна і потребує у конкретній ситуації виконання окремих функцій одночасно. Окрім цього, ці функції органічно взаємопов'язані між собою.

Застосовуючи запропоновані науково-практичні підходи до організації проектної діяльності майбутніх учителів початкової школи у вищому навчальному закладі можна вирішити наступні завдання: сформувати у студентів умінь педагогічного проектування, сукупність практичних умінь та навичок, необхідних для створення студентом кінцевого продукту – проекту.

Список використаних джерел

1. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності / І. Г. Єрмаков // Проектна діяльність у школі / упорядн. Голубенко. – К.: Шкільний світ, 2006. – С. 5-18.
2. Макаренко Л. Л. Вплив інформаційних технологій на процес підготовки майбутнього вчителя початкової школи // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Том 55. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 56-64.
3. Осмоловський А. Василенко Л. Від навчального проекту до соціальної самореалізації особистості // Шлях освіти. – 2000. – №2. – С.34-37.
4. Петухова Л.Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: монографія дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Л.Є.Петухова. – Херсон: Айлант, 2007. – 200 с.
5. Проектні технології: особливості впровадження у початковій школі. / О.М.Цимбал, О.В.Тягло, П.В.Цимбал // Початкове навчання і виховання. – № 19-21. – 2008. – С. 2 – 13.

References

1. Yermakov, I., Golubenko (2006) Kompetentnisny potencial proektnoi diyal'nosti [Competency potential of the project activity]. Project activity at school, 5 – 18.
2. Makarenko, L.L., (2006) Vplyv informatsiynykh tekhnolohiy na protses pidhotovky maybutn'oho vchytelya pochatkovoyi shkoly [Influence of information technologies on the process of preparation of the future teacher of elementary school]. Science and modernity, 56 – 64.
3. Osmolovsky, A., Vasilenko L. (2000) Vid navchal'noho proektu do sotsial'noyi samorealizatsiyi osobystosti [From the educational project to the social self-realization of the individual]. Education path, 2, 34 – 37.
4. Petukhova, L.YE. (2007) Teoretychni osnovy pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh informatsiynokomunikatsiynoho pedahohichnoho seredovyscha [Theoretical bases of preparation of primary school teachers in conditions of information and communication pedagogical environment]. Kherson: Ayalant, 200.
5. Tsymbal O. M., Tyahlo O.V., Tsymbal P.V. (2008) Proektni tekhnolohiyi: osoblyvosti vprovadzhennya u pochatkoviy shkoli [Project technologies: features of introduction in elementary school]. Initial education and upbringing, 19 – 20, 2 – 13.

Тымченко А. А. Организация проектной деятельности будущих учителей начальной школы в высшем учебном заведении

В статье обоснованы научно-практические подходы к организации проектной деятельности будущих учителей начальной школы в высшем учебном заведении на основании практического опыта

подготовки будущих учителей начального образования в Николаевском национальном университете имени В. А. Сухолинского. На основе опыта, выделено четыре основных подхода к организации проектной деятельности будущих учителей начальной школы: личностно-ориентированный, компетентностный, интегративный, содержательно-деятельностный.

Ключевые слова: проектная деятельность, подготовка будущих учителей, личностно-ориентированный подход, компетентностный подход, интегративный подход, содержательно-деятельностный подход.

Tymchenko A. Organization of the project activity of future teachers of the initial school in the higher educational institution

Modernization of primary education dictates new requirements to a generation of teachers who have modern educational technology, technical and software tools, oriented in the information space. Innovative activity in the study of students of higher educational institutions has different forms and requires fundamentally new mechanisms for the interaction of theory and practice. One of the most effective in the modern educational environment is the project activity, which promotes the implementation of certain pedagogical tasks faced by teachers: the intensification of the educational process, increasing its efficiency and quality of student learning outcomes; systematic integration of subject tasks, development of skills of experimental and research activity of students; the construction of an open education system that provides each participant (teacher, student) with its own trajectory of self-education; formation of informational culture of both students and teachers; ability to work with modern digital technology, to have modern information and communication technologies.

The article substantiates scientific and practical approaches to the organization of project activity of future teachers of elementary school in a higher educational institution on the basis of practical experience of preparing future teachers of elementary education at the Nikolayev National University named after V.O.Sukhomlynsky. Based on experience, four leading approaches to the organization of project activity of future teachers of elementary school are identified: person-oriented, competence, integrative, content-activity.

Key words: project activity, preparation of future teachers, personality-oriented approach, competence approach, integrative approach, content-activity approach.

Стаття надійшла до редколегії 11.05.2018